

Huvudman
marcus.sundin@antonskolan.com

Rektor vid skolenhet
ninni.sundin@antonskolan.com

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning
med inriktning mot språk och kommunikation
samt natur, teknik och samhälle
vid
fritidshemmet vid Antonskolan Österäng, Anton utbildning AB

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av *Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning*. Granskningen av fritidshemmets undervisning har avgränsats till områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Syftet med granskningen är att bedöma i vilken grad undervisningen i fritidshemmen genomförs och styrs, så att den främjar elevernas utveckling och lärande inom dessa områden.

Granskningen ska besvara följande frågeställningar:

1. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften?
2. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle?
3. I vilken grad och på vilka sätt främjar rektorn undervisningen inom områdena kommunikation samt natur, teknik och samhälle?

Därutöver ska granskningen på en övergripande nivå försöka finna tänkbara förklaringar till hur olika förutsättningar kan påverka undervisningen i fritidshemmet.

Granskningen genomförs i 24 fritidshem. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Granskningen av Antonskolan, Anton utbildning ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Antonskolan Österäng den 26–27 april 2017. Besöket genomfördes av Ulrika Hultberg och Sarah Vinterlycka. Vid besöket genomförde Skolinspektionen intervjuer med rektorn, personal och elever samt gjorde observationer av verksamheten. Därutöver har Skolinspektionen tagit del av verksamhetens dokumenterade kvalitetsarbete.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ges en beskrivning av de utvecklingsområden som framstått som mest centrala. I beslutet redovisar Skolinspektionen även sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Bakgrundsuppgifter om fritidshemmet vid Antonskolan

På fritidshemmet vid Antonskolan är totalt 61 elever inskrivna, varav 50 elever är i åldersgruppen 6–9 år. Verksamheten leds av skolenhetens rektor. Vid fritidshemmet finns två avdelningar, lill-fritids för elever i åldern 6–8 år samt stor-fritids för elever i åldern 8–12 år. Verksamheten bedrivs före och efter skoldagen samt under lov. Under delar av lov bedrivs fritidshemmets verksamhet tillsammans med huvudmannens andra skola.

Vid Antonskolans fritidshem har 34 procent av årsarbetare¹ pedagogisk högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem. Antal elever per årsarbetare uppgår till 9,3 och 30,5 elever är inskrivna i varje grupp.

Av Skolverkets nationella statistik för 2016/2017 (genomsnittet för riket) framgår att andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning är 42 procent. Enligt samma jämförande statistik är antalet inskrivna elever per årsarbetare cirka 22 elever.

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionens granskning visar att undervisningen till vissa delar ger eleverna förutsättningar för att på olika sätt utveckla sina förmågor att kommunicera samt att utveckla intresset för och kunskaper om natur, teknik och samhälle. Granskningen visar även att rektorn till viss del leder och följer upp delar av undervisningen vid fritidshemmet.

Inom området språk och kommunikation ges eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera på olika sätt såväl i skapande aktiviteter som i lek. Granskningen visar dock att eleverna i högre grad skulle kunna utveckla sin fantasi genom att få tillgång till mer inspirerande material och miljö som uppmuntrar till estetiska uttryck, såsom drama och rollekar. Av utredningen framgår att personalen stödjer elevernas egna tankar, åsikter och argument genom samtal i vardagliga situationer. Utredningen visar dock att undervisningen i högre grad kan utveckla elevernas kommunikativa förmåga genom att uppmuntra eleverna till läsning och samtal om det som lästs. Vidare visar utredningen att det på fritidshemmet finns många elever som har ett annat modersmål än svenska och att undervisningen behöver utvecklas så att dessa elever ges möjlighet att använda och utveckla både det svenska språket och modersmålet. Detta kan göras genom att ord och begrepp uppmärksammas även på elevernas modersmål i den dagliga verksamheten. Vidare behöver det även finnas tillgång till litteratur och texter på elevernas modersmål. För att utveckla elevernas kommunikativa förmåga kan även användandet av digitala verktyg utvecklas.

¹ Med årsarbetare menas anställda som arbetar med elever omräknat till årsarbetare med hjälp av tjänstgöringsgraden.

Inom området natur, teknik och samhälle ges eleverna på olika sätt tillgång till material, möjligheter att utforska och samtala om olika företeelser och samband i omvärlden. Eleverna ges genom vardagliga samtal möjlighet att till viss del reflektera över normer och regler som finns på fritidshemmet och i omvärlden. Dock kan undervisningen utvecklas så att eleverna ges möjlighet att i högre grad få möjlighet att gemensamt reflektera över regler och värden. Granskningen visar vidare att eleverna i låg grad ges möjlighet att möta formella demokratiska sammanhang. Detta kan utvecklas exempelvis genom att eleverna får möjlighet att ha gemensamma samlingar och fritidsråd. Granskningen visar vidare att eleverna ges möjlighet att orientera sig i närmiljön och i naturen, men att elevernas möjlighet att möta förenings- och kulturlivets utbud kan utvecklas.

Granskningen visar att rektorn behöver utveckla arbetet med att leda och följa upp undervisningen i fritidshemmet. Rektorn och personalen behöver utveckla planering, uppföljning och dokumentation av undervisningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för att se till att undervisningens innehåll överensstämmer med läroplanens syfte och mål. Personalen behöver vidare ges möjlighet till samplanering både inom och mellan avdelningarna för att utveckla uppdraget att stimulera elevernas utveckling och lärande. Vidare behöver personalen i fritidshemmet i högre grad ges möjlighet till samverkan med skolans lärare för att ytterligare utveckla hur fritidshemmets undervisning ska kunna komplettera skolans utbildning inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet inom de granskade områdena bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- Undervisningen behöver i högre grad ge eleverna möjlighet att, genom läsning och användande av digitala verktyg, utveckla sina kommunikativa förmågor på både svenska och andra modersmål.
- Undervisningen behöver utvecklas så att eleverna ges möjlighet att gemensamt reflektera över regler och värden samt möta formella demokratiska sammanhang i fritidshemmet.
- Rektorn och personalen behöver förbättra planering, dokumentation och uppföljning av undervisningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för att se till att fritidshemmets undervisning ger eleverna förutsättningar att utveckla förmågor och kunskaper inom dessa områden.

Bedömningsområden

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften.

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11, fortsättningsvis läroplanen) framgår att undervisningen ska ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och sin förmåga att kommunicera med olika språkliga uttrycks-

former. Dessutom ska undervisningen sträva efter att på olika sätt skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom lek och olika estetiska uttrycksformer. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften. Vidare framgår att undervisningen ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet språk och kommunikation:

- *Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.*
- *Samtala om olika typer av texter.*
- *Digitala verktyg och medier för kommunikation.*
- *Säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.*
- *Ord och begrepp som uttrycker behov, känslor, kunskaper och åsikter. Hur ord och ytt- randen kan uppfattas av och påverka en själv och andra.*

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i fritidshemmet vid Antonskolan till vissa delar ger eleverna möjlighet att utveckla sina förmågor att kommunicera i såväl skapande aktiviteter som i lek. Granskningen visar dock att eleverna i högre grad skulle kunna utveckla sin fantasi genom att få tillgång till mer inspirerande material och en miljö som uppmuntrar till estetiska uttryck, såsom drama och rollekar. Av utredningen framgår att personalen stödjer elevernas egna tankar, åsikter och argument i vardagliga situationer. Utredningen visar dock att undervisningen i högre grad kan utveckla elevernas kommunikativa förmåga genom att uppmuntra eleverna till läsning och samtal om det som lästs. Vidare visar utredningen att det på fritidshemmet finns många elever som har ett annat modersmål än svenska och att undervisningen behöver utvecklas så att dessa elever ges möjlighet att använda och utveckla både det svenska språket och modersmålet. Detta kan göras genom att ord och begrepp i högre grad uppmärksammas även på elevernas modersmål i den dagliga verksamheten samt att det finns tillgång till litteratur och texter på olika språk. Utredningen visar att det finns tillgång till digitala verktyg i fritidshemmet men att dessa endast används vid enstaka tillfällen för att spela spel. För att utveckla elevernas kommunikativa förmåga behöver även användandet av digitala verktyg utvecklas så att de används som kreativa lärv- verktyg.

Underlag för bedömning

Personalen beskriver att en stor del av undervisningen i fritidshemmet är situations- styrd och utgår från elevernas intressen. Detta framgår även av intervjun med rektorn som menar att det ska finnas en balans mellan det styrda och det spontana i utbild- ningen. Vidare anser rektorn att det i dagsläget är för lite planerad undervisning i fri- tidshemmet.

Eleverna ger exempel på olika aktiviteter som de brukar göra på fritidshemmet, bland annat spela spel och kort, pussla och bygga. Vidare berättar eleverna att de läser, målar, ritar och använder pärlor på fritids. De berättar även att de dansar och använder gymnastiksalen. Som exempel på utomhusaktiviteter nämner eleverna att de brukar gunga, leka i klätterställningen, spela fotboll och måla med asfaltskritor.

Personalen uppger att eleverna har möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera i leken genom att exempelvis göra egna danser och lyssna på musik. Även eleverna berättar att de lyssnar på musik och dansar. Personalen berättar att det finns tillgång till projektor och dator, som eleverna använder för att få inspiration till danser genom att titta på olika filmer. Vidare berättar personalen att eleverna ibland vill spela teater, vilket inte är något som planeras utan uppstår spontant och eleverna vill sedan visa upp det för de andra på fritidshemmet. Av Skolinspektionens observationer framgår att det finns lokaler där eleverna har möjlighet till dans, drama och teater, men att miljöerna är kala och att det saknas material som inspirerar till drama och teater. Även rektorn uppger i intervjun att lokalerna är funktionella, men inte alltid så inspirerande.

Personalen berättar att eleverna tycker om att måla och att det är en aktivitet som eleverna gärna väljer. Personalen berättar vidare att på en avdelning har de under en period en planerad pysselaktivitet i veckan. Där kan olika material och uttrycksformer användas. Personalen och rektorn berättar att eleverna en gång i veckan har möjlighet att få undervisning av bildläraren i bildsalen under fritidstid.

Personalen uppger att varje avdelning har ett pass i veckan i idrottssalen. Då är det lek med fokus på samarbete. Personalen berättar att de vill att eleverna ska lära sig hur man leker olika lekar under idrottspassen för att sedan leka dem utan att de vuxna är med. Personalen berättar att de även brukar leka lekarna som de har tränat på i idrottssalen utomhus. Personalen beskriver att de oftast är med och startar upp olika aktiviteter, men att de ibland även har möjlighet att vara med längre stunder. De menar att eleverna gärna vill att de ska vara med, men att detta inte alltid fungerar. Personalen beskriver att de stämmer av när det är läge att dra sig ur aktiviteten. Målet är att eleverna till exempel ska ta ett spel och spela det själva. Eleverna berättar att personalen ibland deltar i elevernas aktiviteter.

Personalen berättar att det under den sista tiden har varit svårt att få eleverna att intressera sig för och vilja vara med på de aktiviteter som personalen föreslår. De menar att eleverna är lite rädda för att prova nya saker. Personalen berättar att de håller på att diskutera om de ska "tvinga" eleverna att göra saker för att de ska prova dem, men menar att de egentligen är emot detta. Personalen menar att de äldre barnen blir mycket negativt inställda till en aktivitet om personalen säger "idag ska vi göra detta", men om man istället frågar "ska vi göra detta?" är eleverna gärna med.

Personalen och eleverna berättar att på en avdelning har de planerad högläsning i samband med mellanmålet vid två tillfällen per vecka. Vid dessa tillfällen samtalar de om och diskuterar vad som hänt i boken, betydelsen av ord och uttryck och avslutningsvis pratar de om vad eleverna tror kommer hända fortsättningsvis i boken. Detta såg Skolinspektionen även vid genomförd observation. Personalen berättar att alla elever inte förstår hela handlingen i böckerna och att elevernas intresse varierar, men att de anser att det ändå är bra för eleverna att få lyssna på högläsning och de efterföljande samta-

len. Enligt personalen är det den enda planerade undervisningen i fritidshemmet som är kopplad till språk och kommunikation. Personalen berättar att på den avdelning där de har högläsning finns det tillgång till böcker som eleverna gärna läser i, men inte några tidningar då dessa har gått sönder. Personal och elever berättar att det är böckerna som finns i förskoleklassrummet som används under fritidstiden. Någon elev berättar att hen läser böcker på fritids som kompisar haft med sig och någon elev berättar att hen brukar läsa sin läsläxa på fritids. På den andra avdelningen berättar personalen att de tidigare har haft serietidningar, men att det nu varken finns tidningar eller böcker. Dock menar de att eleverna kan hämta böcker som de använder i skolan och läsa dem på fritids. Eleverna på denna avdelning uppger att de inte brukar läsa själva eller ha högläsning. Personalen på den avdelningen menar att de måste bli bättre på att uppmuntra eleverna till läsning. Vidare berättar personalen att de inte går till biblioteket med fritids, men att de på ett lov besökt biblioteket i samband med ett författarbesök. Eleverna uppger också att de inte brukar besöka biblioteket med fritids.

Personalen berättar att det finns många elever med annat modersmål än svenska på skolan. De berättar vidare att det finns en policy på skolan och fritidshemmet gällande att alla ska prata svenska i verksamheten. Detta berättar även eleverna om i intervjun. Vidare berättar personalen att vid ett tillfälle i veckan har de arabisktalande eleverna möjlighet att träffa en arabisktalande bibliotekarie som har högläsning för dem under fritidstid. Det finns också en arabisktalande resurs på fritids som kan stödja eleverna när det gäller språket. För de elever som har ett annat modersmål än arabiska menar personalen att de pratar med dem och frågar vad saker heter och vad ord betyder på de olika modersmålen samt att eleverna ibland skriver och visar hur bokstäver ser ut för andra elever. Personalen uppger att det är svårt för dem att utveckla elevernas modersmål på fritids. Vidare berättar de att eleverna förklarar och tolkar för varandra i leken vid behov. Personal och elever uppger att det inte finns tillgång till litteratur på andra språk än svenska i fritidshemmet.

Personalen berättar att de stödjer elevernas förmåga att kommunicera genom att de är närvarande och samtalar med eleverna i de vardagliga aktiviteterna. Personalen berättar vidare att eleverna tycker mycket om att prata och berätta saker. Personalen beskriver att de lyssnar, ställer följdfrågor, berättar och förklarar när de samtalar med eleverna. Vidare berättar personalen att de pratar mycket kring bland annat meningsbyggnad och betydelsen av olika ord och uttryck. Personalen beskriver att det förekommer mycket missförstånd mellan eleverna som är kopplat till språket. Exempelvis kan eleverna säga ord som de inte riktigt förstår innebörden av och personalen stödjer då eleverna genom att vara närvarande och förklara ord och uttryck. Personalen menar att det är lätt att tro att eleverna förstår innebörden av ord och uttryck, men när de följer upp detta så märker de att alla elever inte förstår.

En personal berättar att hen och ytterligare en kollega går en kurs i tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK). Hen berättar att det finns elever på fritids som vill lära sig att använda tecken för att kommunicera, men att det mest är på loven som de har möjlighet att göra detta.

Av intervju med rektorn framgår att det finns tillgång till surfplattor och datorer som kan användas i fritidshemmet. Rektorn berättar att digitala verktyg används i undervisningen men att användandet inte är så tydligt organiserat. Hon berättar vidare att personalen har fått kompetensutveckling kring informations- och kommunikationsteknik (IKT) för fritidshemmet. Personalen berättar att fritids har tillgång till ett fåtal surfplattor samt till skolans datorer. Dock berättar personalen att de digitala verktygen sällan används på fritids och när de används så spelar eleverna spel på dem. Eleverna berättar att det finns tillgång till några surfplattor på fritids och när de vill använda surfplattor så måste de fråga en vuxen. Eleverna beskriver att när de använder surfplattor så är det endast för att spela spel, exempelvis matematik- och bokstavsspel eller något spel med katter. Vidare berättar eleverna att de inte använder datorer eller internet på fritids. Personalen uppger att eleverna inte använder sig av E-post eller sociala medier för att kommunicera på fritids. Vidare berättar personalen att de endast har samtal med de äldre eleverna på fritids om internet och sociala medier. Anledningen menar personalen är att de inte ser något behov av dessa samtal bland de yngre eleverna. Personalen fortsätter att berätta att de tillsammans med yngre eleverna har samtal om vilka spel som är lämpliga att spela. Vidare berättar personalen att de på uppstarts-dagarna pratade om att använda surfplattor och datorer på fritids, men att de ännu inte används i någon större utsträckning i verksamheten.

Genom undervisningen i fritidshemmet ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle

Av läroplanen framgår att undervisningen ska bidra till att utveckla elevernas intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle genom att ge dem möjligheter att utforska, ställa frågor kring och samtala om företeelser och samband i omvärlden. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att använda matematik för att beskriva omvärlden och lösa vardagliga problem. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Genom att eleverna får vistas i natur och samhälle ska undervisningen också stärka deras möjligheter att ta del av ett aktivt förenings-, kultur- och friluftsliv i närmiljön. Vidare framgår att undervisningen bl.a. ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet natur och samhälle:

- Olika sätt att utforska företeelser och samband i natur, teknik och samhälle, till exempel genom samtal, studiebesök och digitala medier. Hur företeelser och samband kan beskrivas, till exempel med ord och bilder.
- Matematik som redskap för att beskriva vardagliga företeelser och för att lösa vardagliga problem.
- Byggande och konstruktion med hjälp av olika material, redskap och tekniker.
- Normer och regler i elevernas vardag, till exempel i lekar och spel, och varför regler kan behövas.
- Etnicitet, könsroller, kroppsideal och konsumtion samt kritisk granskning av hur dessa företeelser framställs i medier och populärkultur.
- Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i fritidshemmet på olika sätt ger eleverna möjlighet att utforska, beskriva och samtala om företeelser och samband inom områdena natur, teknik och samhälle. Av granskningen framgår att eleverna ges möjlighet att utveckla förmågan att lösa problem genom att de får bygga och konstruera med hjälp av olika material, redskap och tekniker. Eleverna ges även möjlighet till fördjupad förståelse genom att personalen ställer frågor, samtalar med och drar slutsatser kring vad som fungerat, inte fungerat och varför det förhåller sig så. Eleverna behöver dock ges en ökad möjlighet att utveckla förmågan att lösa problem genom att få arbeta i längre processer och utgå från förebilder i sitt byggande. Granskningen visar att eleverna inte har möjlighet att spara sina byggen i någon högre grad och inte heller möjlighet att använda tidigare konstruktioner som utgångspunkt när de konstruerar. Granskningen visar att eleverna i hög grad stimuleras att använda matematik och korrekta matematiska begrepp i vardagliga situationer i fritidshemmet.

Av granskningen framgår även att eleverna får möjlighet att utveckla förmågan att lösa konflikter på ett konstruktivt sätt. Dock behöver undervisningen utvecklas så att eleverna ges möjlighet att i högre grad få möjlighet att gemensamt reflektera över regler och värden samt möta formella demokratiska sammanhang för beslutsfattande i fritidshemmet. Granskningen visar att det förs samtal med enskilda individer och mindre grupper vid behov, men att det saknas ett gemensamt arbete kring regler och värden för gruppen. Vidare framgår av granskningen att eleverna i låg grad ges möjlighet att möta formella demokratiska sammanhang och att detta behöver utvecklas genom att eleverna exempelvis får medverka i samlingar och fritidsråd. Granskningen visar vidare att eleverna ges möjlighet att orientera sig i närmiljön och i naturen. Vidare visar granskningen att eleverna i låg grad ges möjlighet att möta förenings- och kulturlivets utbud och att detta område kan utvecklas.

Underlag för bedömning

Personalen beskriver att eleverna ges möjlighet att utforska och ställa frågor om olika företeelser som sker i naturen genom att de fångar upp situationer som uppstår och som intresserar eleverna. De ger exempel på olika områden som de har diskuterat och arbetar med utifrån elevernas intressen. Bland annat beskriver de arbeten kring sniglar och änder som uppstått genom att det fanns mycket sniglar i buskarna och att det fanns änder som bodde i närheten av skolgården. Personalen berättar att det oftast blir ett kortare temaarbete kring ämnet eller området. Vidare berättar personalen att de tar med luppar när de går till skogen för att titta på och samla insekter. Personalen beskriver att sådana aktiviteter planeras muntligt tillsammans med kollegorna, men att planering av undervisningen inte dokumenteras.

Personalen berättar att eleverna ges möjlighet att utforska företeelser och samband i teknik genom att bygga med olika material. De ger exempel på att på en avdelning har de fått massor med glasspinnar av en elev och att dessa är mycket populära att använda för konstruktion. Vidare berättar personalen att det varierar bland eleverna vad

de bygger, just nu är det mycket fokus på kulbanor, hus och broar. Personalen beskriver att i samband med att eleverna konstruerar så har de samtal och diskussioner sinsemellan och med personalen kring hur de ska bygga för att få en hållbar konstruktion. Personalen berättar vidare att de stöttar eleverna med tips och att de tillsammans kommer på och provar möjliga lösningar. Vidare beskriver de att när eleverna bollar frågor med dem så ställer de motfrågor till eleverna, exempelvis "vad tror du händer om du placerar en pinne där eller där?". Personalen beskriver även att eleverna testar och jämför när de bygger för att få en så bra konstruktion som möjligt. Av observationer som Skolinspektionen genomfört framgår att personalen är delaktig och närvarande när eleverna konstruerar. Vidare framgår att de stöttar och utmanar eleverna i deras konstruktioner genom att de exempelvis ställer frågor som fördjupar elevernas förståelse kring vad som är framgångsrikt och inte i elevernas konstruktioner. Ett exempel på detta som framgår av Skolinspektionens observationer är vid en konstruktion av pärlsnurror, där personalen ställer frågor till eleverna såsom "var ska pärlorna sitta på pärlplattan för att de ska kunna bilda en helhet?", "var ska den ensamma pärlan sitta?" och "vad händer med färgen när pärlsnurran snurrar?".

Personalen beskriver att eleverna har tillgång till olika bygg- och konstruktionsmaterial både inom- och utomhus. De berättar att eleverna bygger mycket kojor när de gör utflykter och att de även använder naturmaterial till att konstruera exempelvis pilbågar. Vidare berättar de att eleverna under vintern bygger mycket med snö när vädret tillåter.

Personalen beskriver att det finns några olika sorters material framme under en period och att de därefter byter till annat material. Personalen på en avdelning menar att de har fått plocka undan mycket material, med anledning av att eleverna tidigare dragit fram allt material utan att leka med det och att de inte heller är rädda om materialet. Av observationer framgår att det på fritidshemmet finns olika sorters material som eleverna kan använda för bygg- och konstruktion. Av observationer framgår också att visst material finns framme i lokalerna och annat material finns i skåp som eleverna har tillgång till med hjälp av en personal. Ett problem som personalen lyfter fram är att materialet inte kan vara framme för att andra elever förstör, då lokalerna används för andra aktiviteter de tider som inte fritids är där. Personalen berättar vidare att eleverna inte har möjlighet att spara byggen för att materialet ska räcka till fler elever och att lokalerna delas med andra verksamheter, men att eleverna kan spara vissa mindre byggen på en hylla, men att de ibland blir förstörda av elever som inte går på fritids.

Av observationer framgår att på en avdelning består miljön, där materialet för bygglek är placerat, av ett rum med några låga hyllor. Vidare framgår att väggarna är kala och att det saknas bilder eller annat material som inspirerar eleverna i deras bygg- och konstruktionslek. Personalen berättar att det finns tillgång till en bok med inspirationsbilder för byggen och att det även finns beskrivningar till byggen, men av observationer framgår dock att dessa inte är placerade i närheten av materialet. Eleverna berättar att det finns beskrivningar för konstruktion, men att de inte används utan eleverna hittar på egna byggen utifrån sina erfarenheter och fantasi. Vidare berättar personalen att det även finns mönsterbilder som eleverna kan använda när de lägger pärlplattor. Personalen uppger dock att eleverna mest använder sin egen fantasi när de gör pärlplattor.

Personalen som arbetar med de äldre eleverna berättar att eleverna ibland får titta på inspirationsbilder i personalens telefoner.

Personalen ger exempel på att eleverna ges möjlighet att använda matematik på fritids genom att spela sällskapsspel och kortspel. Vidare berättar de att de även försöker utmana eleverna till matematiskt tänkande utomhus genom att de hoppar hopprep och leker med twistband. Personalen berättar att eleverna på en avdelning leker mycket skola och att de även då använder sig av matematik. Vid observationer framgår att eleverna stimuleras att använda matematik när de leker och i samband med konstruktion. Exempel på detta är vid ovan nämnda konstruktion av pärlsnurror, där eleverna tillsammans med personalen har resonemang och samtal kring matematiska begrepp. De pratar om var de ska placera pärlorna, "längst ut, i mitten", och om de är större eller mindre. Vidare samtalar de kring hur lång tid de tror att pärlsnurran kan snurra. De testar och ser vilken snurra som kan snurra längst tid. Därefter samtalar elever och personal kring om det tar lång eller kort tid för snurran att stanna. Personalen tar därefter fram en mobiltelefon för att använda tidtagning, eleverna uppmanas att gissa hur lång tid de tror att snurrorna snurrar och därefter resonerar de kring vem som gissade närmast. Detta gör de vid flera tillfällen. Ett annat exempel som framgår av observationer är elever som håller på att bygga ett så högt hus som möjligt. Personalen resonerar och diskuterar med eleverna om hur de ska bygga för att huset ska bli högre och vem som bygger det högsta huset.

Personalen berättar att de har valt att inte ha någon inledande samling med eleverna när de kommer till fritids utan då har de bara en närvarokontroll. Anledningen till detta är att eleverna nyss haft avslutning i skolan. Personalen uppger även att de inte har fritidsråd eller något liknande forum tillsammans med eleverna. Vidare berättar personalen att de informerar eleverna om det som behövs vid mellanmålet. Det kan exempelvis vara information om planeringen för dagen och veckan. En personal berättar att hen i början av veckan visade veckans pyssel, pärlsnurran. Vidare berättar personalen att vid mellanmålet på fredagar får eleverna välja musik. Det är eleverna som sitter tillsammans vid bordet som gemensamt ska bestämma en låt som de vill höra. Personalen beskriver att denna aktivitet utmanar eleverna till samtal om annat än det som de vanligtvis pratar om. Vidare menar personalen att detta är en aktivitet där eleverna får träna på att komma överens och att personalen vid behov stöttar grupperna så att alla elever är delaktiga i valet av låt.

Av intervju med personalen framgår att eleverna har möjlighet att lämna förslag på olika aktiviteter eller inköp av material vid mellanmålet. Personalen berättar att eleverna även kommer spontant till dem med önskemål. Ett exempel på detta inträffade i somras när några elever höll på att göra rosor i lera och då kom på att de ville baka en riktig tårta. De pratade med personalen om detta och sedan gick de tillsammans och handlade ingredienser och bakade en riktig tårta. Personalen berättar att elevernas synpunkter och önskemål även framkommer via de enkäter som eleverna fyller i gällande fritidshemmet.

Personal och elever beskriver att de har mycket samtal på fritids kring hur andra personer kan känna sig, hur man kan hjälpa varandra att förstå andras situation och om hur eleverna ska vara mot varandra. Personalen berättar att de tidigare läsår haft planerade kompis-och värdegrundssamtal tillsammans med de äldre eleverna, men att

samtalen nu sker vid behov. Det här läsåret ges eleverna möjlighet att samtala och framföra egna tankar och argument kring etiska frågor genom spontana samtal, men det har inte funnits med i någon planerad undervisning. Personalen uppger vidare att det är mycket vardagliga samtal mellan eleverna kring religion och att personalen finns med och betonar att man kan tro och tycka olika. Personalen uppger att de inte har gjort något specifikt kring barns rättigheter, etnicitet eller könsroller detta läsår utan att de pratar om det när behov uppstår.

Personalen berättar vidare att de har mycket diskussioner kring normer och värden samt regler med eleverna på fritidshemmet. Dessa diskussioner förs med berörda elever vid behov. Personalen som arbetar med de äldre eleverna berättar att det ofta uppstår konflikter mellan några elever på fritids. Personalen beskriver att de löser dessa konflikter genom att berörda elever och personal pratar om det som hänt. Personalen ger exempel på att det ofta uppstår naturliga diskussioner och konflikter om regler när eleverna spelar spel och att det då finns behov av gemensamma regler. Personalen beskriver att de finns med och stöttar eleverna att prata med varandra. Personalen menar att en förutsättning för leken är att alla vet vad som gäller och följer regler. Om någon kommer ny till leken måste de få veta reglerna för att kunna följa dem.

Personalen uppger att det inte finns några specifika regler för fritidshemmet utan att det är samma regler som gäller för skolan och att eleverna där har varit med och tagit fram dem. Vidare beskriver personalen att de dock har gemensamma regler för olika aktiviteter på fritids. Som exempel nämns högläsningsaktiviteten där elever och personal gemensamt diskuterat hur de ska göra för att läsningen ska fungera. Detta framgår även av intervjuer med eleverna, som menar att de inte har specifika regler för fritids, utan mer regler som att "man får inte slåss och sparkas" men att det finns regler för olika aktiviteter. Eleverna uppger dock att de är osäkra på om de har varit med och bestämt de olika reglerna.

Personalen berättar att de arbetar med hållbar utveckling genom bland annat skräpplockardagar och sopsortering. Det sker även genom samtal med eleverna om att vara rädda om saker och material så att de ska hålla länge. Personalen ger exempel på att det kan handla om att sätta på korken på limstift och tuschpennor så att de inte blir förstörda.

Personalen berättar att eleverna ges möjlighet att möta närsamhället genom att de besöker olika platser i närområdet såsom skog och lekpark. Personalen och eleverna berättar att utöver skolgården finns det i närheten av skolan flera lekpark, en fotbollsplan och en park som fritidshemmen brukar besöka. Vidare berättar personalen att det lite längre bort finns en mindre skog som besöks ibland. Eleverna berättar att de ibland går till skogen där de bland annat leker, klättrar och bygger kojor. Personalen berättar att det är lättare för dem att göra längre utflykter på loven då de har mer tid, exempelvis till skogen och havet. Detta tar även eleverna upp i intervjun och ger exempel på att de på påsklovet åkte till Åhus där de var vid havet och grillade korv och hamburgare. Vidare berättar personalen att eleverna får information om aktiviteter som sker utanför skoltid genom att personalen förmedlar broschyrer om detta. Personalen berättar att de tidigare läsår har haft ett samarbete med fritidsgården, men att de inte har det längre. Vidare berättar personalen att de inte har haft besök av eller samarbete

med någon förening, förutom att de har ett samarbete med kyrkan, där samarbetet innebär att kyrkan hämtar de elever som är med i deras aktiviteter på fritidshemmet.

Rektorns styrning och ledning av undervisningen i fritidshemmet med inriktning mot områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Av 4 kap. 3 § skollagen (2010:800) framgår att varje huvudman systematiskt och kontinuerligt ska planera, följa upp och utveckla utbildningen. Av 4 kap. 4 § skollagen framgår bl.a. att detta arbete även ska genomföras på skolenhetsnivå samt att rektorn är ansvarig för att kvalitetsarbetet genomförs.

Av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem framgår att rektorn bör se till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn bör vidare organisera verksamheten så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen samt organisera verksamheten så att den stödjer samarbetsformer och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet, förskoleklassen och skolan. Vidare framgår att rektorn bör anpassa gruppstorlek, personaltäthet och grupp sammansättning och då väga in faktorer såsom: elevernas ålder, personalens kompetens, lokalernas och utemiljöns utformning, elever med annat modersmål än svenska, elever i behov av särskilt stöd, kontinuitet i elev- och personalgruppen samt elevernas närvarotider. Rektorn bör vidare utforma kompetensutvecklingsinsatser för personalen i fritidshemmet utifrån en kontinuerlig kartläggning och analys av verksamhetens behov.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn behöver utveckla arbetet med att leda och följa upp undervisningen i fritidshemmet. Rektorn och personalen behöver utveckla planering, uppföljning och dokumentation av undervisningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för att se till att undervisningens innehåll och genomförande överensstämmer med läroplanens syfte och mål. Personalen behöver vidare ges möjlighet till samplanering både inom och mellan avdelningarna för att utveckla uppdraget att stimulera elevernas utveckling och lärande. Vidare behöver personalen i fritidshemmet i högre grad ges möjlighet till samverkan med skolans lärare för att ytterligare utveckla hur fritidshemmets undervisning ska kunna komplettera skolans utbildning inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Underlag för bedömning

Rektorn uppger att all personal som arbetar i fritidshemmet har två timmar gemensam planeringstid kvällstid en gång per månad. På dessa möten medverkar rektorn. Rektorn och personalen uppger att det är mycket fokus på organisatoriska och praktiska frågor på dessa möten, men att det ibland även kommer upp pedagogiska frågor. Rektorn uppger att utöver denna planeringstid har all personal, förutom de som är resurser till elever under skoltid, mellan två och tre timmars planeringstid per vecka, förutom arbetslagsledaren som har några fler timmar. Personalen berättar dock att några av dem som arbetar på fritidshemmet inte har någon planeringstid alls för fritidshemmet utöver kvällsmötet. Av rektorns skriftliga kommentarer framgår att den personal som är anställda som elevresurser inte har någon planeringstid, då dessa är med som perso-

nal i planerade aktiviteter där någon annan personal med planeringsansvar ansvarar för det pedagogiska innehållet. Vidare framgår av rektorns skriftliga kommentarer att det endast är personalen med planeringsansvar som har planeringstid. Rektorn skriver även att all personal med planeringsansvar har full rätt att förmedla och be rektorn om mer planeringstid då behov finns, men det har inte någon personal gjort under detta läsår. En i personalen som har planeringstid berättar att hen har 1,5 timme per vecka och mycket av den tiden går åt till praktiskt arbete, såsom att skriva schema. Arbetslagsledaren uppger att hen har planeringstid som ska omfatta flera olika verksamheter. Rektorn och personalen uppger vidare att personalen som arbetar på samma avdelning inte har någon gemensam planeringstid och att de inte heller har någon gemensam planeringstid för att samplanera undervisningen mellan avdelningarna, förutom kvällsmötet. Personalen berättar att de endast i samband med lov samplanerar undervisningen på kvällsmötena. Vidare uppger rektorn att det finns möjlighet att lägga in extra planeringstid kvällstid vid behov. Personalen uppger att de har planering med lärarna i skolan, men att det inte är fokus på fritidshemsverksamheten på den planeringen. Personalen berättar att det är sagt att de ska försöka följa skolans tema för att få en röd tråd i verksamheterna exempelvis genom att bildläraren som har undervisning i fritidshemmet arbetar med landskapsdjur.

Personalen berättar att när de planerar undervisningen i fritidshemmet så tittar de på målen som de har och att de vill få med eleverna på aktiviteterna. Rektorn berättar att de har diskuterat kapitel 4 i läroplanen tillsammans med andra friskolor på en studiedag. Personalen berättar att de ännu inte har kommit så långt att de använder sig av det centrala innehållet när de planerar undervisningen i fritidshemmet. De menar att de har gått igenom det centrala innehållet och börjat fundera över vad de kan göra med det. Personalen berättar att de har pratat om områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle på planeringen i och med Skolinspektionens besök på fritidshemmet, men att de inte pratat om dessa områden tidigare under terminen. Vidare beskriver personalen att de sätter upp mål för fritidshemmet som de sedan till viss del stämmer av. Rektorn berättar att målen för fritidshemmet oftast är gemensamma för båda avdelningarna och att de väljs utifrån en kartläggning som görs i form av en enkät för fritidshemmet samt sådant personalen fått till sig genom verksamheten. Arbetslagsledaren uppger att hen har påbörjat arbetet med att gå igenom fritidshemmets mål och ska formulera om dem tillsammans med personal från den andra Antonskolan. Personalen anser att deras mål är otydliga och anser att de behöver tydliggöras. Personalen beskriver att fritidshemmets mål är anpassade utifrån elevgruppen, exempelvis att lära dem lekar och lära dem vara rädda om saker. Personalen uppger vidare att det under detta läsår inte finns några mål för fritidshemmet som innefattar områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Av insänd dokumentation och av rektorsintervjun framgår dock att det finns ett mål som rör värdegrunden. Av insänd dokumentation framgår även att det finns ett mål som handlar om att personalen ska arbeta för att eleverna ska lära sig respektera den gemensamma utemiljön. Av rektorns skriftliga kommentarer framgår att det finns mål i det övergripande måldokumentet samt i pedagogiska planeringar som tar upp dessa områden. Personalen uppger att de inte har några utvecklingsområden för fritidshemmets verksamhet utan att deras utvecklingsområde har handlat om hur elever och personal ska vara mot varandra, exempelvis att man ska hälsa på varandra. Personalen uppger att deras arbete med ut-

vecklingsområdet inte leds av rektorn utan bara av personalen. Av rektorns skriftliga kommentarer framgår att en hel del samtal och problematisering kring utveckling sker då arbetslagsledaren och rektorn.

Personalen berättar att rektorn får insikt i verksamheten genom att arbetslagsledaren träffar rektorn, men att dessa möten dock innehåller mycket praktiska frågor. Även rektorn uppger att hon främst får insikt i och följer upp verksamheten genom mötena med arbetslagsledaren. Vidare berättar personalen att rektorn följer upp undervisningen i fritidshemmet i samband med utvärderingen vid läsårets slut och att uppföljningen inte har omfattat områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Personalen berättar även att de utvärderar kontinuerligt på kvällsmötena och att detta dokumenteras i protokoll.

Rektorn berättar att hon efterfrågar övergripande mål för fritidshemmet och att hon tar del av dessa. Vidare uppger rektorn att hon följer upp undervisningen i fritidshemmet genom samtal med arbetslagsledaren och att flera utvecklingsområden har vuxit fram genom samtalen. Rektorn anser att det är svårt med dokumentationen av fritidshemmets undervisning och resultat. Hon menar att det finns anteckningar men inte i strukturerad form.

Uppföljning

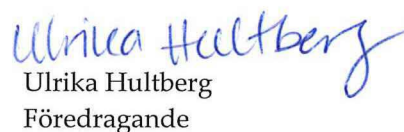
Huvudmannen ska senast den 30 november 2017 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.linkoping@skolinspektionen.se eller per post till, Skolinspektionen, Box 330, 581 03 Linköping. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2016:207) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har Sarah Vinterlycka, Lena Stadler och Stina Nilsson deltagit.

På Skolinspektionens vägnar


Carin Holtz
Enhetschef


Ulrika Hultberg
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd m.m.

Författningsstöd m.m.

Skollagen (2010:800)

Allmänna bestämmelser för skolväsendet som även omfattar fritidshemmet (1-5 kap.).

1 kap. Inledande bestämmelser

- Skolväsendet (1 §)
- Definitioner (3 §)
- Syftet med utbildningen (4 §)
- Utformningen av utbildningen (5-7 §§)
- Lika tillgång till utbildning (8 §)
- Likvärdig utbildning (9 §)
- Särskild hänsyn till barns bästa (10 §)
- Läroplan (11 §)

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

- Ledningen av utbildningen (9 och 10 §§)
- Lärare och förskollärare (13 och 14 §§)
- Kompetensutveckling (34 §)
- Lokaler och utrustning (35 §)

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

- Om inte något annat anges gäller bestämmelserna i kapitlet också fritidshemmet (2 §)
- Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (3 §)

4 kap. Kvalitet och inflytande

- Systematiskt kvalitetsarbete enhetsnivå (4 §)
- Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet (5 §)
- Dokumentation (6 §)
- Allmänt om barnens och elevernas inflytande (9 §)

5 kap. Trygghet och studiero

- Bestämmelserna i 1-6 och 22-24 §§ gäller också för fritidshemmet (2 §)
- Arbetsmiljö (3 och 4 §§)

14 kap. Särskilda bestämmelser för fritidshemmet

- Utbildningens syfte (2 §)
- Erbjudande av utbildning (3 och 4 §§)
- Omfattning (5-8 §§)
- Elevgrupperna och miljön (9 §)

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11)

1 kap. Skolans värdegrund och uppdrag

2 kap. Övergripande mål och riktlinjer

- Kunskaper (2.2)
- Ansvar och inflytande (2.3)
- Skolan och omvärlden (2.6)
- Rektors ansvar (2.8)

4 kap. Fritidshemmet

- Fritidshemmets syfte och centrala innehåll
- Centralt innehåll: Språk och kommunikation
- Centralt innehåll: Natur och samhälle

Skolverkets allmänna råd med kommentarer

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem

- Rektorns pedagogiska ledarskap (4)
- Lärande i fritidshemmet (5)

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) med kommentarer: Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet

- Att styra och leda kvalitetsarbetet (1)
- Att dokumentera kvalitetsarbetet (2)
- Att följa upp resultat och måluppfyllelse (3)
- Att analysera och bedöma utvecklingsbehoven (4)